

Literaire journalistiek

Een onderzoek naar tekstinterferentie en de Erzähldistanz in
krantenartikelen uit 1950 en 2012

Bachelor eindwerkstuk Communicatiekunde

Taal- en Cultuurstudies

Universiteit Utrecht

Mascha Arkink 3536785

Eerste begeleider: dr. J.N. den Ouden

Tweede begeleider: dr. W.H.M. Smulders

11 april 2013

Samenvatting

In dit onderzoek stond het vermengen van journalistiek met literatuur centraal. Een teken van de vermenging van literatuur en journalistiek is het verschijnsel tekstinterferentie: tekst waarin de schrijver zijn eigen woorden mengt met woorden van een ander, zoals van een personage of bron. Dit wordt in literatuur gedaan in de vorm van vrije indirecte rede. De verteller geeft dan de gedachten en emoties van een personage weer, zonder het personage direct aan het woord te laten. In de literatuur is dit goed mogelijk, aangezien de schrijver de gedachten en emoties van de personages zelf verzint. In journalistiek is dit lastiger, omdat journalisten niet weten wat hun bronnen denken en voelen. Toch is het mogelijk dat de journalist zijn eigen woorden vermengt met de woorden van iemand anders. Hij is hierin afhankelijk van de informatie die een bron hem geeft. De journalist geeft dan geen citaat, maar schrijft in zijn eigen woorden vanuit het perspectief van de bron. Dit verschijnsel heet tekstinterferentie en wanneer dit literaire kenmerk gebruikt wordt in journalistiek kan dat wijzen op het literair worden van de journalistiek. Het effect van tekstinterferentie is het kleiner worden van de Erzähldistanz: de afstand tussen de journalist en de beschreven nieuwsgebeurtenis. De journalist staat niet meer als autoriteit boven de gebeurtenis, maar vertelt het nieuws aan de lezers alsof hij met hen in gesprek is. De afstand tussen journalist en het nieuws is het kleinst in het geval van personagetekst. Hier is sprake van als de journalist de precieze woorden van een bron overneemt en dus iemand citeert. Personagetekst is te herkennen aan het gebruik van aanhalingstekens. De Erzähldistanz is het grootst wanneer de journalist zijn woorden niet mengt met die van een ander en dus volledig vanuit zijn eigen perspectief schrijft. Dit heet vertellerstekst.

In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: is de journalistiek in de periode van 1950 tot 2012 literair geworden? Er is sprake van een literaire journalistiek als er in krantenartikelen uit 2012 meer tekstinterferentie voorkomt dan in artikelen uit 1950 en als de Erzähldistanz in 2012 kleiner is. Het voorkomen van tekstinterferentie en de daaraan gekoppelde Erzähldistanz is onderzocht in een corpus van 107 krantenartikelen afkomstig uit 1950 en 2012. Er zijn krantenartikelen uit Trouw, het NRC Handelsblad en De Volkskrant geselecteerd. 89 artikelen waren afkomstig uit de sectie buitenlands nieuws, achttien artikelen uit de sectie binnenlands nieuws. Voor 2650 zinnen is nagegaan of er sprake was van vertellerstekst, personagetekst of tekstinterferentie. Personagetekst is gemakkelijk te herkennen, maar het verschil tussen vertellerstekst en tekstinterferentie kan heel subtiel zijn. Aan de hand van een set van tien talige indicatoren werd bepaald of er sprake was van vertellerstekst of tekstinterferentie. Uit het onderzoek is gebleken dat de journalistiek niet literair is geworden. Er kwam in krantenartikelen uit

2012 niet meer tekstinterferentie voor dan in artikelen uit 1950. Wel was de Erzähldistanz in 2012 kleiner dan in 1950. Bovendien kwam er in artikelen van nu meer personagetekst voor; journalisten gebruikten dus vaker de letterlijke woorden van een bron. De toename van personagetekst heeft waarschijnlijk gezorgd voor het verkleinen van de Erzähldistanz, omdat de Erzähldistanz juist toenam als personagetekst niet werd meegerekend. De journalistiek van vandaag is dus niet literair te noemen omdat er niet meer tekstinterferentie voorkwam in krantenartikelen van nu.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Theoretisch kader	6
2.1 Historisch kader: literaire popart en New Journalism	6
2.2 Tekstinterferentie en perspectief	7
2.3 Informalisering	10
2.4 Huidig onderzoek	13
3. Methode	15
3.1 Materiaal	15
3.2 Analyse	16
3.3 Verwerking gegevens	19
4. Resultaten	21
4.1 Resultaten perspectief	21
4.2 Resultaten Erzähldistanz	22
4.3 Resultaten talige indicatoren	23
4.3.1. Buitenland – binnenland	23
4.3.2. Vertellerstekst – tekstinterferentie	25
5. Conclusie	28
6. Discussie	31
Literatuur	34
Bijlagen	
A. Krantenartikelen sectie Buitenland	
B. Krantenartikelen sectie Binnenland	

1. Inleiding

De dagbladjournalistiek verandert voortdurend. Er staan tegenwoordig meer foto's en grotere advertenties in de krant, de meeste kranten zijn overgestapt op een tabloidformaat en iedere krant heeft ook een digitale versie. Lezers van nu hebben behoefte aan nieuws waarmee ze zich kunnen identificeren en willen betrokken worden bij het nieuws door middel van persoonlijke verhalen en emoties. Ze willen lezen over de mensen die iets te maken hebben met de nieuwsgebeurtenis. Als de regering besluit te bezuinigen op onderwijs, dan wil de lezer weten wat dit doet met een leraar op een basisschool. Zo wordt het nieuws dichterbij de lezer gebracht (Costera Meijer 2006 in Piers 2009: 6). Een andere manier om het nieuws dichterbij te brengen is door de afstand tussen de journalist en het nieuwsgebeurtenis kleiner te maken. Dit kan de journalist bereiken door zijn eigen woorden te mengen met die van iemand die betrokken is bij het nieuws. Dit verschijnsel heet tekstinterferentie. Hieronder volgt een voorbeeld van tekstinterferentie.

(1) Boswachter Hans (46) uit de Veluwe is het hier niet mee eens. Het zou natuurlijk jammer zijn als die prachtige beesten hier helemaal verdwijnen.

De woorden 'zou', 'natuurlijk', 'jammer', 'die prachtige beesten' en 'hier' in de tweede zin legt de journalist in de mond van boswachter Hans die in de eerste zin wordt geïntroduceerd. Er is daarom in de tweede zin sprake van tekstinterferentie. De boswachter is degene die het jammer zou vinden en hij noemt de dieren (bijvoorbeeld herten) 'die prachtige beesten'. In dit voorbeeld worden de woorden van iemand anders gebruikt om het nieuws te verlevendigen. De gebeurtenis wordt als het ware vanuit iemand anders dan de schrijver, namelijk vanuit de beleving van boswachter Hans, beschreven. Je zou je voor kunnen stellen dat het voorbeeld afkomstig is uit een krantenartikel over de aanleg van een nieuw stuk snelweg. De journalist brengt het nieuws dichterbij door iemand aan het woord te laten die getroffen wordt door dit besluit. Hij geeft niet alleen feitelijke informatie over wanneer de snelweg klaar is en hoeveel het gaat kosten, maar laat zien wat het nieuws doet met mensen.

Het verschijnsel tekstinterferentie wijst op de vermenging van journalistiek met literatuur. De journalist gebruikt namelijk een literaire vorm in een journalistieke tekst. Men zou kunnen spreken van literaire journalistiek. In dit onderzoek wordt onderzocht of er in kranten van nu meer tekstinterferentie voorkomt dan in kranten van vroeger, om zo te ontdekken of de journalistiek literair is geworden.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt eerst een historisch kader gegeven, daarna komen een aantal relevante begrippen aan bod en als laatste worden er andere onderzoeken op het gebied van journalistiek besproken. In paragraaf 2.1 wordt ingegaan op journalistieke verschijnselen uit de twintigste eeuw waarin journalistiek en literatuur gemengd werden. Dit is het geval bij literaire popart uit de jaren zeventig en New Journalism. Deze stromingen worden besproken aan de hand van het boek van Frans Ruiter en Wilbert Smulders, *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990* (1996)ⁱ en het rapport Medialogica dat in opdracht van de Raad voor Maatschappelijk Ontwikkeling (RMO) in 2003ⁱⁱ werd geschreven. In paragraaf 2.2 worden de begrippen tekstinterferentie en perspectief nader geduid en in paragraaf 2.3 worden verschillende onderzoeken naar informalisering besproken. Zo wordt toegewerkt naar het onderwerp van dit onderzoek, literaire journalistiek, dat in paragraaf 2.4 aan bod komt.

2.1 Historisch kader: literaire popart en New Journalism

In de jaren vijftig van de vorige eeuw was Nederland nog een verzuild land. Iedere zuil had haar eigen krant en journalisten schreven voor een vast, onveranderlijk publiek. De krant was er om consensus te creëren binnen de zuil en om het gedachtegoed van de zuil naar buiten te brengen. De politiek bepaalde wat er in het nieuws kwam, waardoor onafhankelijke journalistiek onmogelijk was. Journalisten konden niet zelf bepalen waar ze over wilden schrijven en hoe ze daarover wilden schrijven. In de loop van de jaren vijftig kwam hier verandering in, doordat een proces van professionalisering en institutionalisering van de journalistiek werd ingezet. Krantenredacties werden uitgebreid en deelredacties legden zich toe op één onderwerp. Ook werden in die periode beroepsopleidingen voor journalisten opgericht.

De veranderingen binnen de krantenwereld verliepen parallel aan en werden versterkt door de ontzuiling die vanaf de jaren zestig in heel Nederland merkbaar was. Verzuilde organisaties verloren hun macht, waardoor mensen vrij konden kiezen uit het brede culturele aanbod. Kunstuitingen werden in de vrije jaren zestig eindeloos met elkaar gemengd. Dit sloeg in de jaren zeventig over op de literatuur met de opkomst van *literaire popart*; een stroming waarin literatuur werd vermengd met journalistiek, reclame en amusementslectuur. De journalistiek werd door de invloed van literatuur literairder, informeler, subjectiever, en de literatuur werd door de invloed van journalistiek meer beschrijvend en alledaags. Literaire vormen werden genegeerd en vervangen door kenmerken van genres die niet altijd literair waren, zoals journalistiek. De literaire popartschrijver was een cultureel anarchist en had geen pretenties. Het werk had geen diepgang of

interpretatie. Een duidelijk voorbeeld van literaire popart is de column, een genre dat in die tijd ontstond. Een belangrijk kenmerk van dit genre was het omschrijven van alledaagse zaken op een literaire manier. Een ander kenmerk was de makkelijke leesbaarheid van de teksten.

Door literaire popart veranderde de journalistieke cultuur en begonnen schrijvers te experimenteren met vorm en inhoud. Hierdoor creëerden journalisten een eigen stijl. Ze beschreven de feitelijke wereld in een literaire, sterk subjectieve stijl. De scheiding tussen feit en fictie werd hierdoor vager. Deze soort journalistiek leek op het *New Journalism* dat in die tijd in Amerika opkwam. Het bracht een participerende en langdurig-observerende journalistiek met zich mee. Journalisten dompelden zich langdurig onder in de wereld die ze wilden beschrijven. Ze vermengden de wereld van de literatuur met die van de journalistiek door een subjectieve schrijfstijl en het langdurig uitdiepen van een onderwerp.

De veranderingen in de journalistiek die literaire popart en de neiging tot het Amerikaanse New Journalism veroorzaakten kwamen niet voort uit de veranderde vraag van het publiek. Ze leken eerder voort te komen uit de drang om een eigen (journalistieke) stijl te creëren en af te wijken van de norm om zo los te komen van de greep van de verzuiling. Schrijvers hadden alle vrijheid om te experimenteren en journalisten kregen de kans hun eigen koers te varen. Ze mochten zelf bepalen waar ze over wilden schrijven en op welke manier. Deze ontwikkeling hangt samen met de wisseling in perspectief die in de jaren zestig en zeventig van kracht was. Journalisten hoefden geen rekening meer te houden met de agenda en de wensen van autoriteiten en kregen daardoor de ruimte om te schrijven vanuit het perspectief van de burger. Nieuws werd niet meer gebracht vanuit de politiek, maar vanuit de mensen die bij de nieuwsgebeurtenis betrokken waren. Dit maakte het nieuws beter invoelbaar en bracht het dichterbij.

2.2 Tekstinterferentie en perspectief

Een andere mengvorm van journalistiek en literatuur is het verschijnsel tekstinterferentie. Dit is niet zozeer een stroming, maar meer een kenmerk van een schrijfstijl. Er is sprake van tekstinterferentie wanneer de schrijver zijn eigen woorden combineert met de woorden van een ander. Dit is het geval in de tweede zin in het volgende voorbeeld:

(2) De bejaarde vrouw ging zitten. Nu eerst een kopje koffie.

Drie kenmerken van de tweede zin wijzen erop dat er sprake is van tekstinterferentie. Ten eerste is het woord 'nu' een tijdsaanduiding vanuit de bejaarde vrouw. Zij gaat nu eerst een kopje koffie drinken, niet de schrijver. Ten tweede klinken de woorden 'kopje koffie' meer als spreektaal dan als woorden die in een krantenartikel staan. Hierdoor lijkt het alsof de bejaarde vrouw de woorden zelf

heeft gezegd. Ten derde is de vorm van de zin opvallend, omdat de zin begint met 'nu' en er geen persoonsvorm in de zin staat. Een volledige zin zou zijn:

(3) Ze dronk een kopje koffie.

Deze zin is duidelijk vanuit de journalist geschreven en wordt ook wel vertellerstekst genoemd. De journalist ziet haar koffie drinken. Een zin kan pas gekenmerkt worden als tekstinterferentie als er elementen in zitten die toe te schrijven zijn aan iemand anders dan de journalist, zoals aan de bejaarde vrouw in het voorbeeld 2. De afstand tussen de schrijver en de gebeurtenis die hij beschrijft wordt kleiner als er elementen toe te schrijven zijn aan een bron, iemand die te maken heeft met het nieuws dat centraal staat. Deze vertelafstand wordt ook wel *Erzähldistanz* genoemd. De journalist observeert de gebeurtenis in het geval van tekstinterferentie niet van een afstand, maar laat de lezer meevoelen met de mensen die hij beschrijft en zet zichzelf op de achtergrond. De *Erzähldistanz* is het kleinst wanneer er sprake is van personagetekst. Dit is tekst die volledig afkomstig is van iemand anders, zoals het geval is bij directe rede. De tekst tussen aanhalingstekens in het volgende voorbeeld is personagetekst.

(4) "Koud vandaag hè?", zei de marktkoopman.

Het invoegen van directe rede zorgt voor het verkleinen van de *Erzähldistanz*, omdat de afstand tussen de schrijver en de gebeurtenis minimaal is. Het invoegen van directe rede zorgt tevens voor betrouwbaarheid en betrokkenheid (Piers 2009). Betrouwbaarheid wordt gecreëerd doordat de journalist laat zien dat iemand anders dan zichzelf, een bron, volledig verantwoordelijk is voor de woorden in directe rede (Sanders 1994: 42, 44, 221). Het zijn de exacte woorden van de bron en hij staat daar volledig buiten. Betrokkenheid wordt gecreëerd doordat uit de directe rede blijkt dat de journalist echt gesproken heeft met de bron; het dient als een bewijs dat de journalist ter plaatse is geweest (Sanders en Redeker 1993: 74). De journalist laat zien wat er gebeurd is in plaats van het feitelijk te rapporteren (Sanders 1994: 46). Hij stelt de bron centraal en verdwijnt zelf als vertellende instantie naar de achtergrond. In geval van indirecte rede, een vorm van vertellerstekst, blijft de schrijver meer aanwezig in de tekst (Piers 2009: 70). Hier is sprake van wanneer een parafrase van een citaat wordt gegeven. Een voorbeeld van indirecte rede is:

(5) De partijvoorzitter zei in zijn toespraak dat hij het vertrouwen van de kiezer terug zal winnen.

Nu weet de lezer niet precies wat de bron (de partijvoorzitter) heeft gezegd, doordat de schrijver de woorden van de bron als het ware heeft samengevat in één zin. Hierdoor treedt de schrijver meer op de voorgrond dan het geval is bij directe rede. Vrije indirecte rede is een mengvorm van directe rede en indirecte rede. Het is dus een menging van personagetekst en vertellerstekst: tekstinterferentie. Deze vorm van *speech representation* wordt vooral in fictionele teksten gebruikt (Lok 2009). De

schrijver beschrijft de gedachten van de personages, waardoor de Erzähldistanz klein is. Doordat de wereld van personages dichterbij wordt gebracht beleeft de lezer hun emoties, locatie en tijd intensiever. Een voorbeeld van vrije indirecte rede is:

(6) Hier moest het ophouden. Konden ze nu eindelijk stoppen met die kinderachtige spelletjes? De last op zijn schouders werd alsmaar zwaarder. Morgen zou hij het eindelijk vertellen aan zijn ouders.

De lezer krijgt hier een inkijk in de gedachte van het personage, zonder dat er gebruik wordt gemaakt van directe rede. In fictie is dit mogelijk, omdat de schrijver de personages zelf creëert. Hij bepaalt wat de personages denken. In de journalistiek komt vrije indirecte rede minder voor, omdat de journalist geen toegang heeft tot de gedachten van de bron. Hij is afhankelijk van de informatie die de bron de schrijver geeft (Lok 2009: 18).

Concluderend zijn er drie soorten teksten te onderscheiden:

- 1). vertellerstekst, alleen de woorden van de journalist;
- 2). personagetekst, alleen de woorden van iemand anders dan de journalist. Dit is het geval bij directe rede;
- 3). en tekstinterferentie, vertellerstekst waarin de woorden van de journalist gecombineerd zijn met woorden van een ander.

De begrippen vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie kunnen tevens gevat worden in termen van perspectief. Informatie in een tekst wordt vanuit een bepaald perspectief of gezichtspunt gegeven. Bij vertellerstekst wordt de informatie gegeven vanuit het gezichtspunt van de schrijver zelf. Dit wordt in de *mental space theory* de *basic mental space* genoemd (Sanders en Redeker 1993: 70; Lok 2009: 12). De mental space theory kan gebruikt worden in de analyse van perspectief in een tekst. Binnen deze basic mental space kan een perspectief van een personage ingebed worden. Men spreekt dan van de *embedded mental space* (Sanders en Redeker 1993: 70). De informatie wordt dan vanuit iemand anders dan de schrijver naar voren gebracht. Dit kan op een expliciete manier voorkomen, zoals het geval is bij directe rede en vrije indirecte rede. Een meer impliciete vorm van het creëren van een embedded mental space is de indirecte rede. Taalkundige elementen die op deze impliciete vorm kunnen wijzen zijn woorden die een mening aangeven ('volgens' en 'aldus'), de overgang van onvoltooid verleden tijd naar voltooid verleden tijd en het gebruik van modale werkwoorden. In nieuwsteksten komt zo'n impliciet subjectief perspectief regelmatig voor, ondanks het feit dat nieuwsteksten een objectief karakter hebben. Lezers vinden het zelfs wenselijk als een nieuwstekst het perspectief van een bron bevat (Sanders en Redeker 1993). Hieronder volgen twee voorbeelden, de eerste is een expliciete vorm van een embedded mental space, de tweede een impliciete vorm.

(7) “Ik heb schoon genoeg van al die stakingen”, zei een boze reiziger.

(8) Nederlanders blijken steeds vaker in eigen land op vakantie te gaan, aldus het CBS.

In voorbeeld 8 komt net als in voorbeeld 7 het perspectief van de bron naar voren, alleen wordt dat in voorbeeld 8 gedaan zonder dat de schrijver de bron aan het woord laat. Bij tekstinterferentie komt ook het perspectief van iemand anders op impliciete wijze naar voren. Het is echter niet zo dat iedere introductie van een embedded mental space wijst op tekstinterferentie, omdat er pas sprake is van tekstinterferentie als bepaalde talige kenmerken aan een bron toe te schrijven zijn (zie hoofdstuk 3).

2.3 Informalisering

Doordat de journalistiek constant veranderingen doormaakt, zoals de professionalisering in de jaren vijftig, is het een interessant onderzoeksgebied. In het huidige onderzoek staat het literair worden van de journalistiek centraal, maar voordat dit onderwerp aan bod komt wordt een ander gebied binnen het onderzoek naar journalistiek belicht. Dit onderzoeksgebied hangt samen met het huidige onderzoek en richt zich op het proces van informalisering in de journalistiek. Een aantal onderzoeken naar dit proces zullen in deze paragraaf besproken worden.

Informalisering in journalistiek bestaat uit twee aspecten: conversationalisering en personalisering. Conversationalisering houdt de verspreiding van spreektaal in het publieke domein in (Pearce 2005: 66). Woorden en frases die men eerst alleen gebruikte in conversaties, gebruikt men nu ook in publieke tekst. Hieronder volgt een voorbeeld uit een krantenartikel uit Trouw van 2008:

(9) “De passagiers van lijn 15 naar het Groningse hogeronderwijscomplex Zernike duwen hun ov-kaart onder de neus van de chauffeur. *Ze zeggen geen boe of bah.*”

Het gebruik van ‘boe of bah’ in een krantenartikel is een teken van conversationalisering, omdat het woorden zijn die je eigenlijk alleen in spreektaal gebruikt. Personalisering is de constructie van een persoonlijke relatie tussen zenders en ontvangers in publieke taal (Pearce 2005: 66), zoals tussen journalist en lezer. In de eerste onderzoeken naar informalisering in de journalistiek werd geconcludeerd dat er sprake is van informalisering (Fairclough 1992, 1995; Fairclough en Mauranen 1997 in Pearce 2005). Er zijn toen krantenartikelen, folders van universiteiten, vacatures, radioprogramma’s en politieke interviews op radio en televisie geanalyseerd. Er werd echter geen gebruik gemaakt van een betrouwbare kwantitatieve methode, waarmee men kenmerken van informalisering in teksten kon opsporen. Ook was het aantal teksten dat geanalyseerd was laag en werd er niet altijd een vergelijking gemaakt tussen twee periodes, wat nodig is om een afname of toename te ontdekken. De conclusie dat er sprake is van informalisering berustte meer op intuïtie

dan op empirische evidentie (Pearce 2005). Sinds de eerste onderzoeken zijn er kwantitatieve methoden ontworpen die wél op betrouwbare wijze kunnen aanwijzen of er sprake is van informalisering of niet.

Een voorbeeld hiervan is een onderzoek naar conversationalisering in *editorials* in de Britse krant *The Times* (Steen 2003). Editorials uit verschillende jaren van 1950 tot 2000 zijn onderzocht op vier schrijfstijlen, namelijk: betrokken, informerend, verhalend en overtuigend. Voor iedere stijl zijn drie taalkundige kenmerken geformuleerd. Voornaamwoorden in eerste, tweede en derde persoon (alleen 'het') waren bijvoorbeeld de kenmerken voor een betrokken schrijfstijl. Door middel van het tellen en categoriseren van het voorkomen van deze kenmerken is afgeleid wat voor schrijfstijl gehanteerd werd. Uit het onderzoek is gebleken dat de editorials meer betrokken en overtuigend zijn geworden en minder verhalend; er was dus sprake van conversationalisering. Schrijvers hanteerden in de nieuwere editorials een informelere, spontanere en meer dynamische aanpak om zo de aantrekkingskracht van teksten te vergroten en lezers meer te betrekken bij de tekst (Steen 2003). Wellicht leidt informalisering tot het verkleinen van de Erzähldistanz. Door een informele en betrokken schrijfstijl te hanteren zou de afstand tussen de schrijver en het nieuws of de situatie kleiner kunnen worden. De grootte van de Erzähldistanz in combinatie met journalistiek is echter nog niet onderzocht.

Informalising vindt ook plaats in andere media dan de krant, zoals op televisie. Dit is onder andere onderzocht in een analyse van uitzendingen rondom verkiezingen in het Verenigd Koninkrijk van 1966 tot 1997 (Pearce 2005). Er is van achtentwintig taalkundige indicatoren van formaliteit onderzocht hoe vaak ze voorkwamen in uitzendingen uit verschillende jaren. Op die manier kon iedere uitzending op de schaal van formeel tot informeel geplaatst worden. Formeel betekende niet-conversationeel en onpersoonlijk, informeel betekende conversationeel en persoonlijk. Een voorbeeld van een formele zin zou zijn:

(10) *Ondanks het faillissement zagen de meesten de toekomst zonnig tegemoet.*

Een voorbeeld van een informele zin zou zijn:

(11) *Dat zou natuurlijk voor iedereen helemaal te gek zijn, als je begrijpt wat ik bedoel.*

De cursieve woorden in bovenstaande voorbeelden kunnen gezien worden als kenmerken van enerzijds niet-conversationeel en onpersoonlijk taalgebruik en anderzijds van conversationeel en persoonlijk taalgebruik. Uit het onderzoek bleek dat de latere uitzendingen persoonlijker waren en meer spreektaal te bevatten. Het proces van informalisering is opnieuw bevestigd, want er bleek sprake te zijn van zowel conversationalisering als personalisering.

Het vorige onderzoek richtte zich op conversationeel en persoonlijk taalgebruik als uiting van informalisering. In een ander onderzoek is subjectivering als uiting van informalisering onderzocht

(Vis 2011). Voor dit onderzoek zijn journalistieke teksten geanalyseerd. Het begrip subjectiviteit is onderverdeeld in subjectiviteit geuit door de journalist en subjectiviteit geuit door nieuwsbronnen die in de tekst worden geciteerd. Er is dus gekeken van wie de subjectieve woorden afkomstig waren: van de schrijver of van iemand die aan het woord gelaten werd (directe rede). Aan de hand van een model met taalkundige indicatoren van subjectiviteit zijn journalistieke teksten uit 2002 vergeleken met journalistieke teksten uit 1950. De taalkundige indicatoren waren onder andere persoonlijke voornaamwoorden in eerste en tweede persoon, modale werkwoorden en deiktische elementen. Een voorbeeld van een zin met subjectieve indicatoren is:

(12) *We willen toch eigenlijk allemaal stemmen vandaag?*

'We' is subjectief, omdat het een persoonlijk voornaamwoord in eerste persoon is. 'Willen' is een modaal werkwoord, 'toch' is een modaal deel en 'eigenlijk' is een modaal bijwoord. Als laatste is 'vandaag' een deiktisch element. Uit het onderzoek bleek dat er wel sprake was van informalisering, maar dat kwam vooral doordat er meer informeel taalgebruik voorkwam in citaten van mensen. Journalisten waren dus niet informeler gaan schrijven, maar de personagetekst die in nieuwsteksten opgenomen werd is informeler geworden.

Een ander onderzoek naar subjectivering verkreeg overeenkomstige resultaten. In dit onderzoek werden echter geen taalkundige indicatoren gekwantificeerd, maar lag de focus op het perspectief waaruit nieuws in journalistieke teksten verteld werd (Lok 2009). Er is gekeken of het perspectief van de journalist (spreker) of juist van iemand anders (personage) naar voren kwam. Men kan hier ook spreken van de basic mental space en de embedded mental space (zie paragraaf 2.2). Er zijn krantenartikelen uit 1950 en 2002 onderzocht die zich specifiek richtten op rechtbankverslaggeving. Uit het onderzoek bleek dat de teksten uit 2002 niet subjectiever waren, maar dat subjectiviteit op een andere wijze werd geuit. In krantenartikelen van nu waren de tekstdelen met spreker- dan wel personageperspectief strikter gescheiden dan in artikelen uit 1950. De journalist mengde zich in moderne teksten minder vaak in het personageperspectief dan voorheen. In de oudere teksten kwam vaker een mengvorm tussen personageperspectief en sprekersperspectief voor. In de nieuwere teksten kwam juist vaker een zuiver personageperspectief voor. Vroeger mengde de journalist vaker zijn woorden met die van iemand anders, een personage of bron. Men kan zeggen dat er vroeger meer tekstinterferentie voorkwam dan nu. Uit dit onderzoek blijkt, net als uit het vorige onderzoek, dat het belangrijk is een onderscheid te maken tussen de woorden van de auteur en de woorden van iemand anders.

De laatste operationalisering van de vraag 'is er sprake van informalisering?' die hier besproken wordt is een onderzoek naar drie tekstuele kenmerken, namelijk: vox pop's, nano-narratieven en het gebruik van directe rede (Piers 2009). Een vox pop is de weergave van de mening

van een persoon over een nieuwsfeit en een nano-narratief is een kort verhaal waarin de ervaringen van betrokkenen aan bod komen. Het voorkomen van deze drie kenmerken is onderzocht in krantenartikelen uit de jaren vijftig en artikelen uit 2007 en 2008. Er bleek sprake te zijn van een toename van de kenmerken en daarmee ook een toename van informalisering. In krantenartikelen van nu werd het nieuws geïllustreerd met meningen, ervaringen en woorden van betrokkenen. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de huidige generatie behoefte heeft aan een journalistiek waarin de ervaringen van betrokkenen opgenomen zijn. Dit zorgt ervoor dat lezers zich kunnen inleven in nieuws dat meer emoties bevat en levendiger is (Piers 2009: 70-71).

Uit slechts een deel van de onderzoeken die in deze paragraaf besproken zijn kan geconcludeerd worden dat er sprake is van informalisering. Juist in dit deel van de onderzoeken is geen onderscheid is gemaakt tussen vertellerstekst en personagetekst. In de onderzoeken waarin dat onderscheid wel is gemaakt (Vis 2011; Lok 2009), kwam naar voren dat informalisering mogelijk alleen of vooral voorkomt in personagetekst of de embedded mental space. Er kan dus nog geen algemene uitspraak gedaan worden over het proces van informalisering naar aanleiding van deze onderzoeken. Wel is duidelijk dat het van belang is vertellerstekst en personagetekst van elkaar te scheiden.

2.4 Huidig onderzoek

Ook in het huidige onderzoek is een onderscheid gemaakt tussen personagetekst en vertellerstekst, maar de focus in dit onderzoek lag op de mengvorm tussen deze twee soorten tekst: tekstinterferentie. Er is tevens gebruik gemaakt van een kwantitatieve methode, maar het ging niet om het simpelweg tellen van tekstkenmerken in krantenartikelen, zoals bij Piers (2009) het geval was. Er is gekeken naar het subtiele verschil tussen vertellerstekst en tekstinterferentie, iets dat lastiger te kwantificeren is dan verschijnselen zoals vox pop's en nano-narratieven. Er werd niet naar een antwoord gezocht op de vraag 'is er sprake van informalisering?'. Centraal stond de menging van journalistiek met literatuur, zoals het geval was in literaire popart en New Journalism. Deze menging kan gevonden worden in tekstinterferentie, omdat tekstinterferentie een verschijnsel is dat voornamelijk in literatuur voorkomt. In fictionele teksten worden de gedachten weergegeven van personages die de schrijver bedacht heeft. De schrijver creëert een embedded mental space; hij beschrijft een gebeurtenis vanuit de ogen van het personage. Hij kan hierin tevens gevoelens en gedachten van het personage weergeven, aangezien hij deze zelf bedenkt. Er is dan sprake van vrije indirecte rede. In de journalistiek ligt dat anders. Het creëren van een embedded mental space is wel mogelijk, maar de journalist weet niet precies wat de bron of het personage denkt en voelt. Hij is hierin afhankelijk van de informatie die de bron hem geeft. In dit onderzoek zijn we naar dat

fenomeen op zoek gegaan: de toepassing van een literaire vorm in de journalistiek, namelijk het beschrijven van een nieuwsbericht door de ogen van de bron. Om erachter te komen of dit tegenwoordig meer voorkomt in de journalistiek dan vroeger, zijn journalistieke teksten uit twee periodes geanalyseerd. Hierop volgend is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: is de journalistiek in de periode van 1950 tot 2012 literair geworden? Er is sprake van een literaire journalistiek als er meer tekstinterferentie voorkomt in krantenartikelen en als de Erzähldistanz kleiner is. De journalist verkleint zijn afstand tot het nieuws; hij staat er niet meer als autoriteit boven, maar vertelt het nieuws aan de lezers alsof hij met hen in gesprek is. Tekstinterferentie hangt samen met de Erzähldistanz. Doordat er als het ware ingezoomd wordt op de situatie - je krijgt iets mee van een bron die direct met het nieuws te maken heeft en er niet buiten staat zoals de journalist - wordt de Erzähldistanz kleiner. Er wordt verwacht dat er tegenwoordig meer tekstinterferentie voorkomt in krantenartikelen en dat daardoor de Erzähldistanz kleiner is dan vroeger. Ook wanneer er tegenwoordig niet meer tekstinterferentie voorkomt wordt er alsnog een verkleining van de Erzähldistanz verwacht. De Erzähldistanz kan dan gezakt zijn doordat er tegenwoordig meer directe rede voorkomt. Uit vorig onderzoek is gebleken dat er meer directe rede voorkomt in hedendaagse krantenartikelen. Omdat de Erzähldistanz laag is bij directe rede, wordt de gemiddelde Erzähldistanz (van vertellerstekst, tekstinterferentie en personagetekst samen) kleiner. Samenvattend kunnen de volgende hypothesen opgesteld worden:

- I. Er komt in krantenartikelen uit 2012 meer tekstinterferentie voor dan in krantenartikelen uit 1950.
- II. In krantenartikelen uit 2012 is de Erzähldistanz kleiner dan in krantenartikelen uit 1950.

Voordat deze hypothesen getoetst worden wordt in het hoofdstuk 3 eerst uiteengezet hoe het onderzoek is opgezet.

3. Methode

3.1 Materiaal

Dit corpusonderzoek kan zowel kwantitatief als diachronisch genoemd worden. Kwantitatief, omdat er talige kenmerken geteld zijn. Diachronisch, omdat er een vergelijking tussen meerdere periodes is gemaakt, namelijk tussen 1950-1951 en 2012. Voor het onderzoek is een corpus van 107 krantenartikelen samengesteld, bestaande uit 56.107 woorden en 2650 zinnen. De artikelen uit 1950 en 1951 zijn afkomstig uit een gedigitaliseerd krantencorpus (Vis 2011). Dit deel van het corpus bestond uit 1132 zinnen. Voor het gemak worden de artikelen uit 1950 en 1951 aangeduid als 1950. De artikelen uit 2012 zijn geselecteerd uit LexisNexis en besloegen 1518 zinnen. Het gemiddelde aantal woorden per zin was 15.44 in 1950 en 13.58 in 2012. Alle artikelen zijn afkomstig uit drie kranten, namelijk Trouw, het NRC Handelsblad en De Volkskrant. Per krant en per tijdsvak zijn eerst vijftien artikelen geselecteerd, allen afkomstig uit de sectie buitenlands nieuws. Dit deel besloeg 2061 zinnen met een gemiddelde zinslengte van 14.37 woorden. Er is voor de sectie buitenlands nieuws gekozen, omdat zowel in 1950 als in 2012 veel artikelen binnen deze rubriek vielen en de mening van de journalist er niet te duidelijk in naar voren komt. De meeste artikelen richtten zich op buitenlandse politiek, zoals het veertiende amendement in de Amerikaanse grondwet, en buitenlandse conflicten, zoals de burgeroorlog in Syrië. Omdat na een pretest bleek dat er geen verschil in Erzähldistanz tussen 1950 en 2012 was, zijn er achttien teksten uit de sectie binnenlands nieuws aan het corpus toegevoegd van in totaal 589 zinnen en een gemiddelde zinslengte van 14.63 woorden. Er werd verwacht dat bij binnenlands nieuws de kans groter was dat de journalist op de plek van de nieuwsgebeurtenis geweest is en dus met betrokkenen gesproken heeft. De meeste artikelen in dit deel van het corpus gingen over Nederlandse politieke kwesties, opvallende incidenten en dagelijks nieuws zoals het verbreden van de A27 en een inzamelingsactie van het Rode Kruis. In tabel 1 staat de verdeling van de krantenartikelen weergegeven.

Tabel 1. Weergave verdeling krantenartikelen (N = 107)

	1950	2012
Buitenland		
Trouw	15	15
NRC Handelsblad	15	15
De Volkskrant	14	15
Binnenland		
Trouw	3	3
NRC Handelsblad	3	3
De Volkskrant	3	3

3.2 Analyse

Alle krantenartikelen zijn op zinsniveau geanalyseerd door een groep van zeven analisten. Iedere analist heeft artikelen geanalyseerd uit 1950 en 2012 en artikelen uit zowel Trouw, het NRC Handelsblad als De Volkskrant. Op die manier konden de verschillen tussen de periodes of kranten niet toegeschreven worden aan het verschil in analysestijl. Voordat de teksten uit het corpus geanalyseerd werden heeft eerst een proefanalyse plaatsgevonden. Deze proefanalyse is gezamenlijk uitgevoerd, om zo een overeenkomstige analysestijl te creëren. Zo zijn de verschillen tussen de analisten kleiner gemaakt. Ook zijn in deze testfase een aantal mankementen uit het analysemodel gehaald, zoals een te brede schaal voor het aangeven van de Erzähldistanz wat tevens leidde tot grotere interpretatieverschillen tussen de analisten.

In de analyse van het corpus heeft iedere analist eerst per zin vastgesteld welk perspectief gehanteerd werd: vertellerstekst, personagetekst of tekstinterferentie. Personagetekst was gemakkelijk te herkennen, omdat het tekst is die tussen aanhalingstekens staat. Of er sprake was van vertellerstekst of tekstinterferentie is bepaald aan de hand van een set talige indicatoren. Deze set is gebaseerd op een schema met talige indicatoren voor personage- en vertellerstekst (Bal 1980). Wanneer indicatoren van personagetekst voorkwamen in vertellerstekst was er sprake van tekstinterferentie. Personagetekst en vertellerstekst werden dan namelijk gemengd. De indicatoren konden in geval van tekstinterferentie toegeschreven worden aan een bron in plaats van aan de journalist. Er is per zin aangegeven of de indicator voorkwam of niet. Dit is tevens gedaan voor vertellerstekst; tekst die volledig vanuit de journalist is geschreven. De talige indicator kwam in geval van vertellerstekst voor rekening van de journalist in plaats van voor bron. De indicatoren worden hieronder beschreven.

1. Deiktische woorden, aanwijzend voornaamwoorden en bijwoorden

deze, dit, hier, daar, vandaag, morgen

Deze woorden refereren naar een plaats of tijd. Wanneer de woorden vanuit het referentiepunt van de schrijver waren geschreven was er sprake van vertellerstekst. Wanneer het woord vanuit het referentiepunt van een bron was geschreven, dan was het tekstinterferentie.

2. Emotieve woorden

uitroep, wens

Wanneer bijvoorbeeld een uitroep (“Bah” of “Huh?”) toe te schrijven was aan een bron betrof het tekstinterferentie.

3. Conatieve woorden

aanspreken, bevel, vraag

Als er in een nieuwstekst bijvoorbeeld een vraag werd gesteld die niet afkomstig was van de journalist en niet in directe rede stond (personagetekst), dan was het tekstinterferentie.

4. Modale werkwoorden

kunnen, zullen, moeten, mogen, blijken, lijken, schijnen

De modaliteit in deze werkwoorden kon zowel op de schrijver of op een bron slaan. In het eerste voorbeeld hieronder is sprake van vertellerstekst, in het tweede voorbeeld is er sprake van tekstinterferentie.

(13) Het *lijkt* erop dat de koningin binnenkort met pensioen *zal* gaan.

(14) De leerplichtambtenaar is bij Tessa langs geweest. Nu *moet* ze wel.

5. Modale bijwoorden

misschien, zeker, wel, even, nog, pas, toch, soms, ook, trouwens, al, vooral, zelfs, juist, ook, eigenlijk, blijktbaar, jammer, natuurlijk, waarschijnlijk

Wanneer de modaliteit toegeschreven kon worden aan de bron was er sprake van tekstinterferentie.

Dit is het geval in het volgende voorbeeld:

(15) De auto van meneer Simons is *total loss*. Dat kan er *ook nog wel* bij.

6. Particulier register

gemarkeerde synoniemen

Een zin werd gekenmerkt als tekstinterferentie als bepaalde woorden of woordgroepen opvallende synoniemen zijn voor een meer gangbare term en als bleek dat deze afkomstig waren van een bron. Particulier register is een opvallende formulering voor iets dat ook op een meer neutrale manier gezegd had kunnen worden. Wanneer deze woorden toegeschreven konden worden aan iemand anders dan de journalist was er sprake van tekstinterferentie. De cursieve woorden in de tweede zin is een voorbeeld van particulier register:

(16) Ook de laatste kandidaat mocht door naar de volgende ronde. Hij vond het zelf een *piece of cake*.

7. Verstoring van de syntaxis

ellips, inversie

Als een zin niet de normale woordvolgorde aanhield of er ontbraken elementen, dan was de syntaxis verstoord. Wanneer deze verstoring aan de bron kon worden toegeschreven was er sprake van tekstinterferentie. De tweede zin in het volgende voorbeeld is elliptisch:

(17) Of ze nog lang in de politiek blijft? Voorlopig wel.

Aan deze zeven indicatoren van tekstinterferentie zijn nog drie extra variabelen toegevoegd. De eerste is het ingebed citaat. Dit is een zin in vertellerstekst die tevens directe rede bevat. Hieronder volgt een voorbeeld.

(18) De minister liet weten dat Europa niet “constant de redder in nood kan spelen”.

Op deze manier konden zinnen met zowel vertellerstekst als personagetekst gekwantificeerd worden als vertellerstekst of tekstinterferentie met een ingebed citaat. De andere twee variabelen zijn geformuleerd voor zinnen die tekstinterferentie bevatten doordat in de omgeving van de zin tekstinterferentie voorkwam. Soms kan tekstinterferentie namelijk voortkomen uit een vorige of volgende zin, zonder dat er talige indicatoren in de zin aanwezig zijn. Deze zinnen konden op deze manier alsnog als tekstinterferentie gekenmerkt worden. Hieronder volgt een voorbeeld:

(19) Schrijfster Nawal El-Saadawi constateert dat de meeste van haar seksegenoten sinds de revolutie thuiszitten, 'ingeperkt door de absolute macht die hun echtgenoten bij wet is toegekend'. Vrouwen tellen bovendien totaal niet mee in de nieuwe politieke verhoudingen.

In de laatste zin in voorbeeld 19 is er sprake van tekstinterferentie, ook al staan er geen indicatoren voor tekstinterferentie in. Dit komt door het ingebedde citaat in de zin ervoor. De lezer heeft door de eerste zin het gevoel dat de woorden van de schrijfster in de tweede zin doorlopen. Bij elkaar zijn er tien variabelen in het onderzoek opgenomen, namelijk:

1. Deiktische woorden, aanwijzend voornaamwoorden en bijwoorden
2. Emotieve woorden
3. Conatieve woorden
4. Modale werkwoorden
5. Modale bijwoorden
6. Particulier register
7. Verstoring van de syntaxis
8. Ingebed citaat
9. Tekstinterferentie loopt vanuit vorige zin door in huidige zin
10. Tekstinterferentie loopt vanuit volgende zin door in huidige zin

Er is per zin nagegaan welke indicatoren in de zin voorkwamen, voor zowel vertellerstekst als voor tekstinterferentie. De indicatoren die in personagetekst voorkwamen zijn niet meegerekend, aangezien de Erzähldistanz hier al minimaal was. Op basis van het perspectief is de Erzähldistanz bepaald. Deze afstand is aangegeven op een schaal van 1 tot en met 5. Vertellerstekst betekende een grote Erzähldistanz, dus een waarde 5. Personagetekst betekende een minimale Erzähldistanz, waarde 1. De waarden 2, 3 en 4 werden toegeschreven aan de zinnen waar tekstinterferentie in voorkwam. Op basis van intuïtie - hoe sterk is de tekstinterferentie? - is bepaald of de Erzähldistanz een 2, 3 of 4 kreeg toegekend. Dit hing af van de vraag of de zin meer neigde naar personagetekst of meer naar vertellerstekst. Later is er een gecorrigeerde Erzähldistanz berekend. In deze waarde werd in geval van vertellerstekst (Erzähldistanz 5) de talige indicatoren die in de zin aanwezig waren opgeteld bij 5. Op die manier werd duidelijk hoe zwaar de journalist zijn stempel drukte op de tekst. Als de talige indicatoren voor zijn rekening kwamen vergrootte dit de afstand tot de beschreven nieuwsgebeurtenis. De journalist werd als schrijvende instantie beter voelbaar en de Erzähldistanz werd groter. Wanneer er in vertellerstekst bijvoorbeeld twee talige indicatoren stonden, dan werd de Erzähldistanz geen 5, maar 7. Door te onderzoeken vanuit welk perspectief een zin geschreven is en het aangeven van de Erzähldistanz kon getest worden of de krantenartikelen literair zijn geworden. Wanneer er meer tekstinterferentie voor zou komen in artikelen uit 2012 zou er gesproken kunnen worden van een literaire journalistiek.

3.3 Verwerking gegevens

De gegevens over het perspectief in de zin, de Erzähldistanz en het wel of niet voorkomen van de talige indicatoren zijn ingevoerd in het statistiekprogramma SPSS. Naast deze data zijn er ook algemene gegevens in SPSS ingevoerd, zoals het aantal woorden in de zin, de krant waar het artikel

uit kwam en het jaartal. Met behulp van de *Independent Samples T Test* is de gemiddelde Erzähldistanz voor 1950 en 2012 berekend. Hiermee kon ook onderzocht worden of het verschil tussen deze gemiddelden significant is. Hetzelfde is gedaan voor het voorkomen van de talige indicatoren. Van alle indicatoren is het gemiddelde voorkomen in 1950 en 2012 berekend en met elkaar vergeleken indien het verschil tussen 1950 en 2012 significant was. Voor deiktische woorden, modale werkwoorden en ingebedde citaten is het precieze aantal ervan in de zin in SPSS ingevoerd. Voor de rest van de indicatoren is alleen aangegeven of ze wel of niet in de zin stonden. Er is voor dit onderscheid gekozen omdat werd verwacht dat deiktische woorden, modale werkwoorden en ingebedde citaten meer dan één keer voor konden komen in een zin. Voor de andere indicatoren werd verwacht dat dit niet het geval zou zijn. Met behulp van een Chi-kwadraattoets in SPSS is de verdeling tussen de soorten tekst zichtbaar gemaakt. Op die manier werd duidelijk hoe de verdeling tussen vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie in 1950 en 2012 lag en of de verschillen hiertussen significant waren.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Aan de hand van tabellen wordt getoond waar significante verschillen zijn gevonden tussen bijvoorbeeld nieuwsteksten uit 1950 en 2012, de sectie binnenlands en buitenlands nieuws en het voorkomen van de verschillende soorten tekst, vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie. Eerst komen de resultaten van de soorten tekst aan bod, daarna de Erzähldistanz en als laatste de tien talige indicatoren.

4.1 Resultaten perspectief

De resultaten van de verdeling tussen de verschillende soorten tekst of perspectieven – vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie – in 1950 en 2012 zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. Verdeling soorten tekst in 1950 en 2012

Soort tekst	1950	2012
Vertellerstekst	82.5%	77.6%
Personagetekst	7.2%	15.0%
Tekstinterferentie	10.3%	7.4%
Totaal	100%	100%

De verdeling van de perspectieven blijkt significant te verschillen tussen 1950 en 2012 ($\chi^2 = 59.90$; $df = 2$; $p < 0.05$). Uit tabel 2 blijkt dat er in krantenartikelen uit 2012 minder vertellerstekst en tekstinterferentie voorkwam. Er kwam in de artikelen van nu wel meer personagetekst voor dan in 1950. De resultaten van de verdeling van de perspectieven per sectie zijn in tabel 3 opgenomen.

Tabel 3. Verdeling soorten tekst in 1950 en 2012 per sectie

Sectie	Soort tekst	1950	2012
Buitenland	Vertellerstekst	82.2%	80%
	Personagetekst	6.9%	12.0%
	Tekstinterferentie	10.9%	8.0%
	Totaal	100%	100%
Binnenland	Vertellerstekst	84.2%	68.4%
	Personagetekst	8.5%	26.5%
	Tekstinterferentie	7.3%	5.1%
	Totaal	100%	100%

De verdeling van de perspectieven blijkt ook significant te verschillen tussen 1950 en 2012 voor zowel de sectie binnenland ($\chi^2 = 33,10$; $df = 2$; $p < 0.05$) als de sectie buitenland ($\chi^2 = 27,21$; $df = 2$; $p < 0.05$). In tabel 3 is te zien dat vertellerstekst in beide secties is afgenomen in 2012 ten opzichte van 1950. Hetzelfde geldt voor tekstinterferentie. Personagetekst is in 2012 in beide secties juist toegenomen ten opzichte van 1950.

4.2 Resultaten Erzähldistanz

De resultaten van de Erzähldistanz, de afstand tussen de schrijver en de beschreven nieuwsgebeurtenis, zijn weergegeven in tabel 4. Er is gebruik gemaakt van de gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz, waarbij de talige indicatoren voor rekening van de journalist zijn verrekend. Het aantal talige indicatoren dat in de zin voorkwam is opgeteld bij de originele Erzähldistanz voor vertellerstekst, waarde 5.

Tabel 4. Gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz in 1950 en 2012

	1950	2012
Gemiddelde Erzähldistanz	5.38	5.08

In tabel 4 is te zien dat de gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz in 2012 significant kleiner is dan in 1950 ($t = 4.67$; $df = 3680$; $p < 0.001$). De afstand tussen de schrijver en de beschreven nieuwssituatie is in 2012 dus kleiner dan in 1950. In tabel 5 zijn de resultaten van de gemiddelde Erzähldistanz per sectie weergegeven. Alleen de getallen met een sterretje erachter verschillen significant van elkaar.

Tabel 5. Gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz in 1950 en 2012 binnenland en buitenland

Sectie	1950	2012
Erzähldistanz binnenland	5.47*	4.39*
Erzähldistanz buitenland	5.36	5.26

Uit tabel 5 blijkt dat de gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz in 2012 alleen significant kleiner is voor de sectie binnenlands nieuws ($t = 6.60$; $df = 668$; $p < 0.001$). De afstand tussen de schrijver en de gebeurtenis is in deze gevallen kleiner dan voorheen het geval was. In tabel 6 zijn de resultaten van de gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz weergegeven zonder personagetekst mee te nemen. Het is enkel de Erzähldistanz in vertellerstekst en tekstinterferentie samen. In deze resultaten zijn zowel de binnenland- als de buitenlandsectie meegenomen.

Tabel 6. Gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz van tekstinterferentie en vertellerstekst in 1950 en 2012

	1950	2012
Gemiddelde Erzähldistanz	5.71	5.80

Het verschil tussen de gemiddelde gecorrigeerde Erzähldistanz in 1950 en 2012 is significant ($t = -2.05$; $df = 3258$; $p = 0.041$). Wanneer personagetekst niet meegenomen wordt in de berekening van de gemiddelde Erzähldistanz is de Erzähldistanz in 2012 groter dan in 1950.

4.3 Resultaten talige indicatoren

4.3.1 Buitenland – binnenland

In tabel 7 zijn de resultaten van het voorkomen van de talige indicatoren in 1950 en 2012 weergegeven in procenten voor de sectie buitenland. Alleen de procenten met een sterretje erachter verschillen significant. In de laatste kolom is snel te overzien of het voorkomen van de indicator significant is toegenomen of afgenomen.

Tabel 7. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in de sectie buitenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	17.7%	18.2%	
Emotieven	0.2%	1%	
Conatieven	0.6%	0.9%	
Modale werkwoorden	17.4%*	14.3%*	↓
Modale bijwoorden	13.6%	15.7%	
Particulier register	21.9%	24.1%	
Verstoring syntaxis	15.4%	13.6%	
Ingebed citaat	4.9%	6.1%	
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	1.6%	0.9%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	1.0%	0.9%	

In de sectie buitenland is alleen een significant verschil gevonden tussen 1950 en 2012 in het voorkomen van modale werkwoorden ($t = 2.73$; $df = 3011$; $p = 0.006$). Er kwamen in nieuwsteksten uit 1950 in de sectie buitenland meer modale werkwoorden voor dan in nieuwsteksten uit dezelfde sectie uit 2012. Men kan in tabel 7 aflezen dat in 1950 er in 17.4 procent van de zinnen een modaal werkwoord stond. In 2012 was dit in 14.3 procent van de zinnen. In tabel 8 zijn de resultaten van de talige indicatoren in de sectie binnenland ondergebracht.

Tabel 8. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in de sectie binnenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	17.8%*	10.9%*	↓
Emotieven	1.2%	0.7%	
Conatieven	0.4%	1%	
Modale werkwoorden	17.4%*	10.7%*	↓
Modale bijwoorden	21.2%*	11.9%*	↓
Particulier register	20.8%*	11.4%*	↓
Verstoring syntaxis	8.5%	5.8%	
Ingebed citaat	1.2%*	4.6%*	↑
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	0.0%	0.0%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	0.4%	0.0%	

In de sectie binnenland zijn meer significante verschillen tussen de twee periodes gevonden. In nieuwsteksten uit 1950 kwamen meer deiktische elementen voor ($t = 2.55$; $df = 668$; $p = 0.011$), meer modale werkwoorden ($t = 3.48$; $df = 668$; $p = 0.001$), meer modale bijwoorden ($t = 3.45$; $df = 668$; $p = 0.001$) en kwam er meer particulier register voor dan in nieuwsteksten uit 2012 ($t = 3.75$; $df = 668$; $p < 0.001$). Ingebedde citaten kwamen in de binnenlandrubriek juist meer voor in 2012 dan in 1950 ($t = -2.05$; $df = 668$; $p = 0.041$). Uit tabel 8 blijkt dat de talige indicatoren in de sectie binnenland allemaal minder voorkwamen in 2012, behalve het ingebed citaat, dat in 4.6 procent van de zinnen voorkwam in 2012 tegen 1.2 procent in 1950.

4.3.2 Vertellerstekst – tekstinterferentie

In paragraaf 4.3.1 is gekeken naar het voorkomen van de talige indicatoren per sectie, maar het is tevens van belang om het voorkomen van de indicatoren in vertellerstekst en tekstinterferentie te belichten. In tabel 9 zijn de resultaten van het voorkomen van talige indicatoren in vertellerstekst in de buitenlandsectie te vinden.

Tabel 9. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in vertellerstekst in de sectie buitenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	18.8%	21.3%	
Emotieven	0.1%*	1.0%*	↑
Conatieven	0.6%	1.1%	
Modale werkwoorden	14.7%	13.9%	
Modale bijwoorden	13.4%*	17.2%*	↑
Particulier register	21.5%*	25.8%*	↑
Verstoring syntaxis	17.0%	16.1%	
Ingebed citaat	5.0%	5.4%	
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	0.0%	0.2%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	0.3%	0.5%	

In vertellerstekst zijn er significante verschillen gevonden op de indicatoren emotieve elementen ($t = -2.97$; $df = 2439$; $p = 0.003$), modale bijwoorden ($t = -2.59$; $df = 2439$; $p = 0.010$) en het gebruik van particulier register ($t = -2.28$; $df = 2439$; $p = 0.023$). Deze indicatoren kwamen allemaal meer voor in nieuwsteksten uit 2012. Zo wordt particulier register in 21.5 procent van de zinnen in 1950 gebruikt, en in 2012 in 25.8 procent van de zinnen. In tabel 10 zijn de resultaten ondergebracht van het voorkomen van de talige indicatoren in tekstinterferentie in de buitenlandsectie.

Tabel 10. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in tekstinterferentie in de sectie buitenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	21.1%*	14.0%*	↓
Emotieven	1.3%	2.3%	
Conatieven	0.7%	0.8%	
Modale werkwoorden	48.0%	39.5%	
Modale bijwoorden	24.3%	24.0%	
Particulier register	37.5%	42.6%	
Verstoring syntaxis	12.5%	8.5%	
Ingebed citaat	7.2%*	21.7%*	↑
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	15.1%	9.3%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	7.2%	7.0%	

In tekstinterferentie zijn er significante verschillen gevonden op deiktische elementen ($t = 2.02$; $df = 279$; $p = 0.044$) en ingebedde citaten ($t = -3.06$; $df = 279$; $p = 0.002$). Deiktische elementen kwamen meer voor in 1950 en citaten kwamen juist meer voor in 2012. In tabel 11 zijn de resultaten weergegeven van het voorkomen van talige indicatoren in vertellerstekst in de sectie binnenland.

Tabel 11. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in vertellerstekst in de sectie binnenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	18.8%	15.7%	
Emotieven	1.4%	1.1%	
Conatieven	0.5%	0.7%	
Modale werkwoorden	16.1%	13.5%	
Modale bijwoorden	23.9%*	17.1%*	↓
Particulier register	22.5%*	14.9%*	↓
Verstoring syntaxis	9.6%	8.5%	
Ingebed citaat	1.4%	5.3%	
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	0.0%	0.0%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	0.0%	0.0%	

In de sectie binnenland zijn net als in de sectie buitenland significante verschillen gevonden in modale bijwoorden ($t = 1.97$; $df = 497$; $p = 0.049$) en particulier register ($t = 2.50$; $df = 497$; $p = 0.013$)

in vertellerstekst. Maar waar ze in de buitenlandsectie zijn toegenomen tussen 1950 en 2012, zijn ze in de binnenlandsectie juist afgenomen in deze periode. Vertellerstekst in nieuwsteksten uit 2012 in de sectie binnenland bevatten minder modale bijwoorden en particulier register dan in 1950. In tabel 12 zijn de resultaten van het voorkomen van de talige indicatoren in tekstinterferentie in de sectie binnenland ondergebracht.

Tabel 12. Voorkomen talige indicatoren in 1950 en 2012 in tekstinterferentie in de sectie binnenland

Indicator	1950	2012	Toename ↑ Afname ↓
Deiktische elementen	26.3%	4.8%	
Emotieven	0.0%	0.0%	
Conatieven	0.0%	9.5%	
Modale werkwoorden	52.6%*	28.6%*	↓
Modale bijwoorden	15.8%	4.8%	
Particulier register	26.3%	23.8%	
Verstoring syntaxis	5.3%	0.0%	
Ingebed citaat	0.0%*	19%*	↑
Tekstinterferentie vanuit vorige zin	0.0%	0.0%	
Tekstinterferentie vanuit volgende zin	5.3%	0.0%	

In tabel 12 is te zien dat modale werkwoorden in 2012 significant minder voorkwamen in tekstinterferentie dan in 1950 ($t = 2.28$; $df = 38$; $p = 0.029$). Ingebedde citaten zijn in de loop van de tijd juist toegenomen in de binnenlandsectie ($t = -2.06$; $df = 38$; $p = 0.046$); in 1950 kwam in geen enkele zin een ingebed citaat voor en in 2012 was dat in 19 procent van de zinnen.

Concluderend kan gezegd worden dat wanneer er een verschil in gebruik van ingebedde citaten zichtbaar was, deze altijd toenam ten opzichte van 1950. In de binnenlandsectie was dat de enige talige indicator die toegenomen is, alle andere indicatoren kwamen in 1950 meer voor dan in 2012. Dit geldt zowel voor tekstinterferentie als voor vertellerstekst. In de buitenlandsectie was dit niet het geval. Daar is het voorkomen van het merendeel van de talige indicatoren juist toegenomen.

5. Conclusie

Met behulp van een diachrone en kwantitatieve methode is onderzoek gedaan naar het literair worden van de journalistiek. Om te ontdekken of er sprake is van een literaire journalistiek zijn er krantenartikelen uit twee verschillende periodes geanalyseerd. De tekstanalyse richtte zich op het soort tekst, de grootte van de Erzähldistanz en het voorkomen van tien talige indicatoren voor tekstinterferentie en vertellerstekst. Op die manier kon aangetoond worden of er meer tekstinterferentie voorkwam in krantenartikelen uit 2012 en of de Erzähldistanz kleiner is geworden, wat zou wijzen op het literair worden van de journalistiek. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag die in hoofdstuk 2 geformuleerd werd. Voordat de onderzoeksvraag beantwoord wordt, zullen eerst de twee hypothesen besproken worden. Zijn deze stellingen bewezen of moeten ze op basis van de resultaten verworpen worden?

De eerste verwachting in dit onderzoek richtte zich op tekstinterferentie en luidde als volgt: er komt in krantenartikelen uit 2012 meer tekstinterferentie voor dan in krantenartikelen uit 1950. Dit werd verwacht omdat uit vorige onderzoeken is gebleken dat er sprake is van informalisering van de journalistiek (Steen 2003; Pearce 2005; Piers 2009). Tekstinterferentie is nauw verbonden met informalisering, aangezien de journalist met tekstinterferentie inzoomt op een situatie door vanuit het perspectief van een betrokkene te schrijven. Het maakt het nieuws persoonlijker en conversationeler van aard, de twee kenmerken van informalisering. Uit dit onderzoek is echter gebleken dat er geen toename van tekstinterferentie is tussen 1950 en 2012. De eerste hypothese is dus niet bewezen. Deze conclusie komt overeen met de resultaten uit het perspectiefonderzoek dat in paragraaf 2.3 aan bod kwam (Lok 2009). In dit onderzoek bleek al dat in 1950 vaker een mengvorm tussen personageperspectief en sprekersperspectief (tekstinterferentie) voorkwam dan in 2002. Tegenwoordig is er een duidelijkere scheiding tussen personagetekst en vertellerstekst.

De tweede hypothese in dit onderzoek hangt samen met tekstinterferentie en is als volgt geformuleerd: in krantenartikelen uit 2012 is de Erzähldistanz kleiner dan in krantenartikelen uit 1950. Er werd verwacht dat de Erzähldistanz kleiner zou zijn geworden, omdat door tekstinterferentie de afstand tussen de journalist en de nieuwsgebeurtenis kleiner wordt. De journalist is tegenwoordig niet meer de autoriteit die boven het nieuws staat, maar iemand die er middenin leeft. Er is gebleken dat de Erzähldistanz in nieuwsteksten uit 2012 kleiner is dan in 1950, ondanks dat tekstinterferentie niet is toegenomen. Het is waardevol gebleken om het corpus uit te breiden met krantenartikelen uit de sectie binnenlands nieuws, omdat er geen significant verschil in Erzähldistanz in de sectie buitenlandse nieuws gevonden is. De afstand tussen de journalist en de

beschreven nieuwsgebeurtenis is dus verminderd in de afgelopen decennia. Dit is echter niet veroorzaakt doordat de journalist vaker de woorden van een bron vermengt met zijn eigen woorden, aangezien tekstinterferentie niet is toegenomen. Er blijven nu twee andere mogelijke oorzaken over van het kleiner worden van de Erzähldistanz. Ten eerste kan het veroorzaakt zijn doordat er in 2012 meer personagetekst of directe rede voorkwam. De Erzähldistanz is bij personagetekst namelijk erg klein en dit kan de gemiddelde Erzähldistanz naar beneden hebben gehaald. De woorden van de bron komen door directe meer op de voorgrond te staan en de journalist is als schrijvende instantie minder aanwezig in de tekst. Dat journalisten vaker gebruik maken van directe rede dan vroeger, blijkt ook uit de toename van het voorkomen van ingebedde citaten, waar ook de precieze woorden van een bron worden gebruikt in een deel van de zin. Dit is tevens een ondersteuning van het gegeven dat de scheiding tussen personagetekst en vertellerstekst tegenwoordig strikter is (Lok 2009). Schrijvers geven duidelijker aan wanneer hun eigen woorden stoppen en die van anderen beginnen door het gebruik van aanhalingstekens. Uit de toename van personagetekst en het gebrek aan toename van tekstinterferentie kan net als in eerder onderzoek geconcludeerd worden dat informalisering geen verschijnsel is dat in de gehele journalistiek van kracht is. Het speelt vooral een rol in de toename van het weergeven van de precieze woorden van bronnen. Ten tweede kan de Erzähldistanz kleiner zijn geworden doordat er tegenwoordig minder talige indicatoren voorkomen in vertellerstekst. Deze zorgen er namelijk voor dat de Erzähldistanz groter wordt. Als deze indicatoren minder voorkomen, kan de gemiddelde Erzähldistanz kleiner blijven. Waarschijnlijk is de gemiddelde Erzähldistanz kleiner geworden door de eerstgenoemde oorzaak: personagetekst is toegenomen. Wanneer namelijk de gemiddelde Erzähldistanz wordt berekend zonder personagetekst mee te nemen is het gemiddelde in 2012 groter dan in 1950. In tekstinterferentie en vertellerstekst is de Erzähldistanz dus groter geworden. Als personagetekst wel wordt meegenomen dan is de gemiddelde Erzähldistanz kleiner. Personagetekst heeft er dus voor gezorgd dat de gemiddelde Erzähldistanz kleiner is geworden.

In dit onderzoek naar literaire journalistiek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: is de journalistiek in de periode van 1950 tot 2012 literair geworden? De onderzoeksvraag zou met 'ja' beantwoord kunnen worden indien er aan twee voorwaarden wordt voldaan. Ten eerste zou in krantenartikelen uit 2012 meer sprake moeten zijn van tekstinterferentie dan in 1950. Ten tweede zou de Erzähldistanz in 2012 kleiner moeten zijn dan in 1950. Aangezien alleen het laatste het geval is, kan niet worden gezegd dat de journalistiek literair is geworden. Dat de Erzähldistanz tegenwoordig kleiner is, is op zich een interessant resultaat. Blijkbaar zorgen journalisten er op een bepaalde manier voor dat de afstand tussen hen en de nieuwsgebeurtenis kleiner is dan in de vorige eeuw. Dit kan de journalist enerzijds doen door meer directe rede te gebruiken. Hiervoor moet de

journalist mensen interviewen en vaak op de locatie van de gebeurtenis aanwezig zijn. Hierdoor wordt het nieuws dichterbij gebracht en wordt betrokkenheid gecreëerd (Sanders en Redeker 1993). Anderzijds kan de journalist de afstand verkleinen door zichzelf op de achtergrond te plaatsen. Blijkbaar doet hij dit niet door zijn eigen woorden te mengen met die van anderen, aangezien tekstinterferentie niet is toegenomen. Hij kan dit echter ook doen door zijn subjectiviteit niet door te laten schemeren. Concreet wordt hiermee bedoeld dat de journalist geen talige indicatoren gebruikt die aan hem refereren. Door informatie vanuit de verteller op een neutrale manier weer te geven, verdwijnt de journalist naar de achtergrond. Alle aandacht kan dan uitgaan naar bronnen die in de personagetekst of ingebedde citaten naar voren komen. De journalist wordt zo een neutrale verteller van feitelijke informatie en laat de meningen en ervaringen van bronnen naar voren komen in personagetekst.

Het is dus niet het geval dat in de journalistiek sprake is van een nieuwe menging met literatuur. Journalisten mengen niet vaker hun woorden met die van anderen, zoals in literatuur met vrije indirecte rede wordt gedaan. Journalisten scheiden juist meer dan vroeger hun eigen woorden van die van anderen. Ze nemen wel vaker de woorden van betrokkenen over in citaten of ingebedde citaten. Zo komt de burger meer centraal te staan in het nieuws en is de journalist minder duidelijk aanwezig.

6. Discussie

In het laatste hoofdstuk van dit onderzoeksverslag wordt teruggeblikt op het onderzoek naar literaire journalistiek. Er wordt kritisch gekeken naar de werkwijze en de opbouw van het onderzoek. Tevens worden er aanbevelingen gedaan voor mogelijk vervolgonderzoek, zowel op het gebied van informalisering als op het gebied van literaire journalistiek.

Als eerste dient er aandacht besteed te worden aan de operationalisering van het onderzoek. In de tekstanalyse is onder andere het perspectief in de zin aangegeven: vertellerstekst, personagetekst of tekstinterferentie. In de proefanalyses die de groep van zeven analisten samen hebben gedaan bleek dat er nogal wat interpretatieverschillen bestonden. Dit komt doordat de scheiding tussen vertellerstekst en tekstinterferentie niet altijd duidelijk is. Waar de ene analist een zin als tekstinterferentie zag, dacht de andere dat het vertellerstekst was. Er is geprobeerd de verschillen tussen de analisten zo veel mogelijk op te heffen door gezamenlijk proefanalyses uit te voeren, maar het is onduidelijk in hoeverre de interpretatieverschillen een rol speelden in het daadwerkelijke onderzoek. De proefanalyse heeft er tevens voor gezorgd dat de analisten vertrouwd raakten met de manier van analyseren; het herkennen van talige indicatoren en gevoel voor het verschil tussen vertellerstekst en tekstinterferentie. Wanneer er nog interpretatieverschillen bestonden, zijn deze in ieder geval gelijk verdeeld over de analyses die zijn uitgevoerd. Iedere analist heeft namelijk teksten geanalyseerd uit zowel 1950 als 2012 en zowel uit Trouw, het NRC Handelsblad als De Volkskrant. Bovendien is het uitvoeren van tekstanalyses door een groep analisten betrouwbaarder dan het uitvoeren van analyses door één persoon, aangezien de resultaten van één persoon toegeschreven kunnen worden aan zijn/haar specifieke interpretatie.

Een ander punt dat van invloed kan zijn is de talige indicator 'particulier register'. Het bleek soms moeilijk om het voorkomen van opvallende synoniemen in 1950 te duiden, omdat het taalgebruik in die tijd anders was dan nu. Het was in artikelen uit 1950 soms onduidelijk of er sprake was van particulier register of van archaïsch taalgebruik. Vanuit ons moderne perspectief leek er sprake te zijn van particulier register, maar wellicht was het toen heel normaal om bepaalde formuleringen te gebruiken. Hieronder volgen drie voorbeelden van archaïsch taalgebruik dan wel particulier register. Voorbeeld 18 is afkomstig uit het NRC Handelsblad uit 1950, voorbeeld 19 komt uit Trouw uit 1950, voorbeeld 20 komt uit De Volkskrant van 1951.

(20) Hetzelfde verschijnsel *viel waar te riemen* op de vergadering van vandaag voor de jeugd in de Dierentuin.

(21) De historie is niet van de jongste dagen.

(22) Na hem sprak de commandant van de marine, die zijn mannen *opwekte de wapens te strekken*.

Er kunnen op dit gebied interpretatieverschillen tussen de analisten zijn ontstaan, maar het is onwaarschijnlijk dat deze verschillen grote gevolgen hebben gehad voor de resultaten.

In eerste instantie leek de keuze voor de rubriek buitenlands nieuws een goede geweest te zijn. Het is een neutrale rubriek, hij komt in iedere krant voor en beslaat meestal meerdere pagina's. Na de analyse van een deel van de teksten bleek dat er geen verschil was in de Erzähldistanz tussen 1950 en 2012. Het was verstandig geweest om al vanaf het begin een andere rubriek (of zelfs een derde rubriek) in het corpus op te nemen, zodat een gelijk aantal teksten geselecteerd en geanalyseerd kon worden. Het corpus binnenlands nieuws is nu aanzienlijk kleiner dan het corpus buitenlands nieuws, waardoor de resultaten voor de sectie binnenland minder te generaliseren zijn dan voor de sectie buitenland. In deze kwestie speelde ook de omvang van het gedigitaliseerde krantencorpus uit 1950 mee. Kranten waren vroeger veel kleiner dan nu en het bleek daardoor moeilijk artikelen te vinden die ongeveer hetzelfde onderwerp betroffen. In de jaren vijftig bestonden nog geen kranten met tien duidelijk gescheiden katernen zoals we die nu kennen.

Het is voor vervolgonderzoek interessant om een groter corpus samen te stellen met krantenartikelen uit meerdere rubrieken, aangezien er aanzienlijke verschillen zijn gevonden tussen de rubriek binnenlands en de rubriek buitenlands nieuws. Ook is het interessant om op een andere manier het literair worden van de journalistiek te onderzoeken. Wellicht niet met een focus op tekstinterferentie, maar op een ander literair verschijnsel. Het is tevens waardevol om journalistiek in printvorm te vergelijken met digitale journalistiek. Door de enorme snelheid waarmee er korte nieuwsberichten op internet worden gezet, zou er een verschil kunnen ontstaan met het langzamere krantenmedium. Hierbij kunnen trends zoals 'De Correspondent' onderzocht worden, een nieuw online journalistiek platform dat een tegengeluid geeft in de steeds sneller wordende nieuwscyclus. Dit platform is opgezet door redacteurs en journalisten: zij vinden dat er een ander soort journalistiek bedreven moet worden. Maar er kan ook gekeken worden naar het publiek: wat wil de lezer? Willen ze tegenwoordig liever korte en zeer actuele berichtjes op een nieuwssite lezen of willen ze juist terug naar de achtergrondartikelen waar een journalist wekenlang onderzoek voor heeft gedaan? Of willen ze allebei?

Onderzoek naar informalisering kan ook in allerlei richtingen uitgebreid worden. Dit bleek al uit de verschillende operationalisering van het begrip in vorige onderzoeken. Vervolgonderzoek zou zich bijvoorbeeld kunnen richten op de vraag of informalisering zich inderdaad vooral afspeelt in (de toename van) personagetekst en niet zozeer in het subjectiever en conversatielezer worden van de gehele tekst. Indien dit het geval blijkt te zijn, is het waardevol om te onderzoeken wat de lezer

hier van vindt. Verkiest de lezer een krantenartikel met veel personagetekst boven een artikel met minder personagetekst? En voelt de lezer zich meer betrokken bij het nieuws als er meer personagetekst in voorkomt? Ook kan de attitude van de lezer ten opzichte van de journalist onderzocht worden. Waarderen lezers artikelen waarin de journalist duidelijk naar voren komt meer of juist minder? Er zijn kortom talloze onderzoeken mogelijk die allen het doel hebben de huidige journalistieke cultuur in kaart te brengen, zowel door concrete journalistieke producten te analyseren als door de behoefte van het publiek te onderzoeken. Eén ding is zeker: vanwege de constante ontwikkelingen in de journalistiek en veranderende behoeftes van het publiek zal het onderzoek ernaar niet snel uitgeput raken.

7. Literatuur

Bal, M. (1980). *De theorie van vertellen en verhalen. Inleiding in de narratologie*. Tweede druk. Muiderberg: Cuitinho.

Lok, A. (2009). *Recht van Spreken. Perspectief in veertien journalistieke teksten uit een juridische context uit 1950 en 2002*. Masterthesis journalistiek, Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.

Pearce, M. (2005). Informalization in UK party election broadcasts 1966-97. *Language and Literature*, 14 (1), 65-90.

Piers, C. (2009). *Betrokkenheid in Journalistieke Teksten: Een vergelijking tussen artikelen van toen en nu*. Masterthesis journalistiek, Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. [RMO] (2003). *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Ruiter, F. & Smulders, W. (1996). *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

Sanders, J. & Redeker, G. (1993). Linguistic perspective in short news stories. *Poetics*, 22, 69-87.

Sanders, J. M. (1994). *Perspective in narrative discourse*. Proefschrift Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg.

Steen, G. (2003). Conversationalization in discourse: Stylistic changes in editorials of *The Times* between 1950 and 2000. In: L. Lagerwerf, W. Spooren & L. Degand (Eds.) (2003). *Determination of information and tenor in texts: Multidisciplinary approaches to discourse*. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek; Münster: Nodus Publikationen, 115-124.

Vis, K. (2011). *Subjectivity in news discourse: A corpus linguistic analysis of informalization*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.

ⁱ Ruiter, F. & Smulders, W. (1996). *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990*. Amsterdam: De Arbeiderspers, p. 306, 309, 311-315.

ⁱⁱ Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. [RMO] (2003). *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, p. 73, 75, 84, 85, 90.